УДК 811.161.2'373.2:791.222(73)

О. М. Потаржевська

УКРАЇНСЬКИЙ ОНІМНИЙ ПРОСТІР АМЕРИКАНСЬКИХ ФІЛЬМІВ ПРО РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКУ ВІЙНУ (ФУНКЦІЙНИЙ АСПЕКТ)

У статті висвітлено особливості онімного простору американських фільмів про російсько-українську війну, подано актуальність, мету та методи дослідження, а також згадано імена мовознавців, які вивчали власні назви у художніх текстах. Досліджено функційне навантаження онімів, виокремлено цілісну систему функцій власної назви, що реалізується в межах структури онімного простору кінотексту. Зроблено висновки про те, що власні назви виконують низку функцій, не завжди притаманних для апелятивної лексики, більшість з них є поліфункційними.

Ключові слова: *онім, функція, онімний простір, апелятивна лексика, пропріальна лексика, українська мова, лексика, етимологія.*

Potarzhevska, O. Ukrainian onymic space of American film about the Russian-Ukrainian war (functional aspect). *The article highlights the features of the onymic space of American films about the Russian-Ukrainian war, presents the relevance, purpose and methods of the research, and mentions the names of linguists who studied proper names in literary texts. The Ukrainian onymic space of American films was not the object of research, so the relevance of this topic is undeniable. The purpose of the study is to identify the main functional features of the use of onyms in American cinematography about the Russian-Ukrainian war. The research was carried out using the following methods: analysis and synthesis, descriptive, statistical, elements of the comparative-historical method, in particular etymological analysis. The following tasks were performed in the text of the article: the literature on the specified topic was reviewed, the relevance, purpose, methods, and tasks were described, the metalanguage of the study was formed, the material was collected, it was systematized according to the functional approach, the structure of the onymic space was characterized, and conclusions were drawn regarding the main functional features of proper names included in the Ukrainian onymic space about the Russian-Ukrainian war.*

Onyms perform a special mission in the text. Therefore, it is important to pay attention to the functional aspect of studying proper names in works of cinematography. The onymic space of films about the Russian-Ukrainian war consists of anthroponymic, toponymic, chrematonymic, zoonymic, and ergonymic fields. The functional load of onym is investigated, a holistic system of functions of the proper name is identified, which is implemented within the structure of the onymic space of the film. The conclusions are drawn that proper names perform a few functions that are not always inherent in appellative vocabulary, most of them are polyfunctional.

Keywords: *onym, function, onymic space, appellative vocabulary, proprietary vocabulary, Ukrainian language, vocabulary, etymology.*

CC BY NC

https://doi.org/10.34142/23127546.2026.65.06

Вступ

Український онімний простір формувався впродовж тривалого періоду. Система власних назв зазнавала змін, які були спричинені низкою лінгвальних та екстралінгвальних чинників. Сучасний ономастикон до сих пір перебуває в постійному русі, адже приходять нові реалії, з'являється необхідність перейменовувати географічні об'єкти, змінюється мода на імена тощо. Літературна ономастика також зазнає змін, адже на її формування впливає традиційний ономастикон. З одного боку, досить часто автори фільмів використовують власні назви реальних об'єктів або осіб. З іншого – навіть вигадані оніми відіграють свою роль у сюжеті твору. Постає питання виокремлення та вивчення функцій, які виконують власні назви в художньому тексті. Український онімний простір американських фільмів про російсько-українську війну не був об'єктом дослідження, тож ***актуальність*** зазначеної теми є незаперечною.

Власні назви досліджували такі українські мовознавці, як Д. Г. Бучко (Бучко, Ткачова, 2012), В. В. Лучик (Лучик, 2014), О. Ю. Карпенко (Карпенко, 2000) та ін. В енциклопедії «Słowiańska onomastyka» окремий розділ присвячено українським власним назвам, авторами якого стали В. В. Лучик, Ю. О. Карпенко та П. П. Чучка (Rzetelska-Feleszko, & Cieślikowa, 2002). Власні назви в українському кіноматографі досліджено в статті «Онімний простір комедії режисера А. Лукіча *Мої думки тихі* (2019 р.)», де С. Є. Дворянчикова вивчала «взаємопроникнення смислів складників онімного простору фільму, установлення зв'язків між сегментами його структури, які зумовлюють досягнення комічного ефекту, і виявлення особливостей збагачення семантики гумористичних контекстів» (Дворянчикова, 2020: 50). Д. Янчура опрацювала деякі теоретичні проблеми створення метамови літературної ономастики та функційного навантаження онімів (Янчура, 2018).

Мета дослідження – виокремити основні функційні особливості вживання онімів у творах американського кіномистецтва про російсько-українську війну. Мета реалізується шляхом виконання таких **завдань**: опрацювати літературу, що стосується зазначеної теми, описати актуальність, мету, методи, завдання, сформувати метамову дослідження, зібрати матеріал, систематизувати його відповідно до функційного підходу, охарактеризувати структуру онімного простору, підсумувати, виокремивши основні функційні особливості власних назв.

Методи дослідження

За допомогою загальнонаукових методів *аналізу та синтезу* опрацьовано тексти дослідників літературної ономастики. *Описовий метод* сприяв інвентаризації одиниць, тобто власних назв, поясненню особливостей їх будови та функціонування на певному етапі розвитку, тобто в синхронії. Для з'ясування допоетонімної семантики та визначення основних шляхів походження класів власних назв використовуються *елементи порівняльно-історичного методу,* зокрема *метод етимологічного аналізу*. Для аналізу транслітераційних особливостей власних назв використано елементи *зіставного методу*. *Метод кількісних підрахунків* допоможе вирахувати кількість онімів, що належать до певного поля.

Виклад основного матеріалу

Ономастика як наука сформувала свою метамову, проте впродовж тривалого часу не було чітко окреслено ономастичну термінологію, використовувалися синонімічні терміни, що викликало деяку наукову плутанину та неоднозначність. Тож поряд з терміном "онімний простір" функціонували ще й такі, як "ономастичний простір" та "поетонімосфера". Пізніше у «Словнику ономастичної термінології» Д. Г. Бучко та Н. В. Ткачова визначили онімний простір як сукупність власних назв усіх класів, уживаних у мові певного народу в конкретний історичний період для називання реальних, гіпотетичних і фантастичних об'єктів (Бучко, & Ткачова, 2012 : 136). Цим тлумаченням будемо послуговуватися в нашому дослідженні.

У мовах світу власних назв більше, ніж загальних, проте це непомітно, тому що в середньостатистичному тексті використовується лише 5% онімів. Вони мають важливе значення для розуміння структури, головної ідеї, зрештою, для інтерпретації тексту (Карпенко, 2000: 68). Оніми виконують у тексті особливу місію. Тож важливо звернути увагу на функційний аспект вивчення власних назв у творах кіномистецтва. Праці українських ономастів демонструють різні підходи до створення класифікацій функцій. Насамперед окреслимо трактування поняття.

Функція мови – призначення, роль, завдання, що їх виконує мова в суспільному вжитку (Енциклопедія: Українська мова, 2004 : 777). Під функцією оніма розуміють виконання певної ролі, відповідного

призначення власної назви у мовленні, основна функція власної назви – номінативно-ідентифікаційно-диференційна; крім цього, власні назви виконують ще низку інших функцій; наприклад, інформаційна та експресивна є активною, а пізнавальна й акумулятивна – пасивною (Бучко, & Ткачова, 2012 : 187). Ю. О. Карпенко та М. Р. Мельник у монографії *Літературна ономастика Ліни Костенко* виділяють 6 функцій онімів у художньому тексті: номінативна, хронотопічна, характеризуюча, функція виразовості (образності, тропеїчності), експресивна та текстотвірна (Карпенко, & Мельник, 2004 : 199–200). В основу пропонованого дослідження покладемо зазначену класифікацію.

На відміну від традиційної, літературна ономастика фіксує власні назви, що перебувають у закритій структурі. Досліджувати онімний простір таких структур важливо, оскільки він демонструє певний зріз, площину, яку автори наповнюють вигаданими чи реальними онімами. Маловивченим є функціонування онімів у фільмах. З одного боку, беззаперечна візуальність кінотворів може дещо лякати лінгвістів, з іншого, кіно – це синтетичний вид мистецтва, де, крім зображення рухомої картинки, надзвичайно важливе значення має текст, який і є простором для ономастичного дослідження. Варто зазначити, що джерела дослідження представлені різними жанрами та піджанрами: документальний фільм, трилер, бойовик, шпигунський серіал тощо. У деяких термінологічних словниках виокремлюють жанр воєнного фільму; його активно використовують на Заході: **War Film** – в англомовних країнах, **Kriegsfilm** – у ФРН і просто **Guerre** – у Франції (Мислявський, 2024 : 32).

Джерелами дослідження є твори американського кіномистецтва, які можна поділити на такі тематичні групи: 1) фільми, у яких тема російсько-української війни є основною (документальні): *Суперсила* (2023), *Одного разу в Україні* (2024), *Порцелянова війна* (2024); 2) кінотвори, де згадується російсько-українська війна: *Ранкове шоу* (2023) – драматичний серіал про створення новинного ранкового шоу, *Дипломатка* (2023) – політичний трилер, *Агентство* (2024) – шпигунський серіал, *Хороший лікар* (2024) – медичний серіал, *Нульовий день* (2025) – мінісеріал у жанрі політичного трилера; 3) фільми, в онімному просторі яких є українські власні назви (рік випуску після початку повномасштабного вторгнення): *Місія нездійсненна-7* (2023) – американський шпигунський бойовик, *Очі: «Легенда Карпат»*

(2025) – фентезійний фільм, *Еллонстоун* (2024) – драматичний серіал; 4) кінотвір на воєнну тематику, створений перед повномасштабним вторгненням, *За межею* (2021) – фантастичний фільм про війну в Україні 2036 року.

Онімний простір першої тематичної групи фільмів можна охарактеризувати за допомогою функційного підходу на прикладі документального фільму *Порцелянова війна*. Це фільм про життя та боротьбу харківських митців під час війни. Антропонімне поле входить до ядра. Воно представлене 13 одиницями (50%) із 44 слововживаннями (45%) (див. приклади у табл. 1 (Потаржевська, 2025)). Найбільш вживаними є такі антропоніми, як: ***Славко***, ***Аня*** (головні герої). Оскільки тут йдеться про реальних людей, які живуть і творять у реальному місті Харкові, то, відповідно, важливою залишається номінативна функція.

Таблиця 1

Структура онімного простору фільмів про російсько-українську війну (на прикладі документального фільму *Порцелянова війна*)

Назва поля	Приклади	Кількість онімів, одиниць	Співвідношення онімів, відсотків	Кількість слововживань, одиниць	Співвідношення слововживань, відсотків
Антропонімне	***Слава, Аня, Андрій, Джонні, Август, Дівер***	13	50%	44	45%
Топонімне	***Україна, Харків, Крим, Бахмут***	11	72%	41	44,6%
Зоонімне	***Фродо***	1	3,8%	4	4,3%
Хрематонімне	***підрозділ «Сеймун»***	1	3,8%	3	3,3%
Усього власних назв		26		92	

Такі топоніми, як ***Харків*** та ***Бахмут*** відображають не просто назви міст, вони є важливими для сюжету фільму, адже називають міста, у яких відбувається дія. Тож актуальною є хронотопічна функція. До складу антропонімного поля входять позивні: ***Дівер, Август, Катя, Джонні Молочний фермер, Корсар***. Частково за допомогою них виражається характеризаційна функція онімів, за допомогою якої онім позначає, підкреслює його риси зовнішності чи характеру. Адже позивні часто вигадують, використовуючи якусь властиву ознаку об'єкта найменування. Зоонімне поле представлене одним онімом: песик ***Фродо***. Очевидно, зазначений зоонім походить від однойменної назви літературного та кіноперсонажа трилогії Д. Р. Толкіна *Володар перстнів,* якого зовнішньо нагадує.

Функція виразності (образності, тропеїчності) проявляється у використанні художніх засобів: персоніфікації: *з першого дня вторгнення* ***Харків*** *зазнав ракетних ударів, коли* ***росія*** *вдерлася до нашого дому, наш світ загинув»* та метафори: ***Україна*** *– як порцеляна, яку легко розбити, та неможливо знищити.*

Онімний простір чітко ділиться на свій і чужий. Вони протиставляються. Свій: ***Україна, Крим, Харків, Бахмут, Славко, Аня***. Чужий: ***росія, путін***. У цьому реалізується експресивна функція власних назв: за допомогою малої літери передано емоції, зокрема зневажливе ставлення до об'єкта найменування. В. В. Лучик проводить етимологію топоніма ***Харків*** від назви річки або назви яру. Топоніми виникли як посесиви на ***-ів*** від ***Харко, Харитон***. Щодо первинності ойконіма чи гідроніма одностайної думки не існує. Топонім ***Бахмут*** походить від однойменного гідроніма – назви річки, притоки Сіверського Дінця (Лучик, 2014 : 35, 491–492). Саме ці оніми виконують текстотвірну функцію. Можна припустити, що вони є концептами.

Оскільки друга, третя та четверта тематичні групи є сукупністю спорадично використаних онімів, проаналізуймо їх разом. Тут варто зазначити, що тема російсько-української війни згадується в закордонних фільмах досить часто, американські – не виняток. Проте є фільми, у яких досі присутні стереотипні уявлення про українців. Тож власні назви виступають дзеркалом, у якому можна побачити уявлення інших про нас.

Топонімне та хрематонімне поля входять до ядра онімного простору інших тематичних груп кінотворів, у яких згадується російсько-українська війна або українські власні назви (див. табл. 2).

Таблиця 2

Структура онімного простору фільмів, у яких згадується російсько-українська війна

Назва поля	Приклади	Кількість онімів, одиниць	Співвідношення онімів, відсотків	Кількість слововживань, одиниць	Співвідношення слововживань, відсотків
Топонімне	***Маріуполь, Україна, Київ, Покровськ, Крим, Одеса, Донбас, Севастополь***	15	48%	25	52%
Хрематонімне	*пісня* ***«Взяв би я бандуру»****, операції* ***«Громовий птах»*** *у Маріуполі,* ***«Гребінь»*** *у Львові,* ***«Тонік»*** *на Донбасі,* ***«Фелікс»*** *у Бахмуті,* ***«Ніагара»*** *на узбережжі Одеси, російський підводний човен* ***«Севастополь»***	9	29%	9	19%
Хрононімне	***Майдан, Помаранчева революція***	2	6%	2	4%
Антропонімне	***Павло, Коваль, Бутенко, Віктор Коваль***	5	16%	12	25%
Усього власних назв		31		48	

Топонімне поле представлене 15 одиницями (48%) із 25 слововживаннями (52%). Воно репрезентоване такими компонентами (для кращої інтерпретації деякі з них подаємо у складі синтаксичних сполук): «*війни в* ***Україні***», «*В* ***Україні*** *гинуть люди*», «*Ти ще в* ***Києві?***», «*госпіталь у* ***Донецьку***», «*збільшення допомоги* ***Україні***» («Ранкове шоу»), «***Україна***» («Хороший лікар»), «*багато з них в* ***Україні***» («Еллонстоун»), ***«Київ»*** (напис на годиннику в ЦРУ), «*операції, які зараз тривають в* ***Україні***», «***Слава Україні***», «***Покровськ****, який є стратегічно важливим*» («Агентство»), «***Росія*** *напала на* ***Україну****, розбомбили пологові будинки в* ***Маріуполі****, виродки анексували* ***Крим***» («Дипломатка), «***Севастополь – Україна*****?** *Населений пункт у* ***Криму****?*» («Місія нездійсненна-7»). Топоніми, що входять до нього, презентують номінативну та частково хронотопічну функцію онімів, але деякі назви міст сплутані.

Хрематонімне поле представлене 9 одиницями (29%) із 9 слововживаннями (19%): назва пісні ***«Взяв би я бандуру»*** («Очі: Легенда Карпат»), назва операцій ***«Громовий птах»*** *у Маріуполі,* ***«Гребінь»*** *у Львові,* ***«Тонік»*** *на Донбасі,* ***«Фелікс»*** *у Бахмуті,* ***«Ніагару»*** *на узбережжі Одеси* («Агентство»), *російський підводний човен* ***«Севастополь»*** («Місія нездійсненна-7»).

Частково через антропонімне поле, яке представлене 5 одиницями (16%) з 12 слововживаннями (25%), реалізується характеризаційна функція онімів: так ***Павло*** (персонаж серіалу «Ранкове шоу») виявляється корисливим, ***Коваль*** *та* ***Бутенко*** («Агентство») – є втіленням сміливості та патріотизму.

Хрононімне поле представлене такими онімами: ***Майдан, Помаранчева революція*** («Нульовий день»). Функція виразовості представлена прикладами персоніфікації: «***Росія*** *напала на* ***Україну****, розбомбили пологові будинки в* ***Маріуполі***» та використання слів у переносному значенні: «*виродки анексували* ***Крим***» («Дипломатка»). Експресивна функція реалізується через використання гасла ***«Слава Україні!»*** («Агентство», «За межею»).

Висновки

Онімний простір фільмів про російсько-українську війну складається з антропонімного, топонімного, хрематонімного, зоонімного та ергонімного полів. Найчастіше використовуються антропонімне,

топонімне та хрематонімне. Власні назви у фільмах є поліфункційними, адже виконують низку функцій: номінативну, хронотопічну, характеризаційну, виразовості (образності, тропеїчності), експресивну та текстотвірну.

Перспектива дослідження полягає в розширенні джерел для з'ясування функцій, що належать власним назвам у кінотексті, а також у вдосконаленні методико-теоретичних засад для застосування функційного підходу до вивчення онімів.

ЛІТЕРАТУРА

1. **Бучко**, Д. Г., & Ткачова, Н. В. (2012). Словник української ономастичної термінології. Харків: Ранок – НТ. 2. **Дворянчикова**, С. Є. (2020). Онімний простір комедії режисера А. Лукіча «Мої думки тихі» (2019 р.). *Вісник Запорізького національного університету. Філологічні науки, 1, I,* 50–55. 3. **Карпенко**, О. Ю. (2000). Про літературну ономастику та її функціональне навантаження. *Записки з ономастики, 4,* 68–74. 4. **Карпенко**, Ю. О., & **Мельник**, М. Р. (2004). *Літературна ономастика Ліни Костенко*: моногр. Одеса: Астропринт. 5. **Лучик**, В. В. (2014). Етимологічний словник топонімів України. Київ: ВЦ «Академія». 6. **Мирославський**, В. Н. (2024). *Західний кінематограф. Концептуально-термінологічний словник.* Харків: ТОВ Видавництво «Точка». 7. **Потаржевська**, О. М. (2025). Онімний простір американської кінематографії про російсько-українську війну. *Мовний простір сучасного світу: тези доповідей IX Всеукраїнської наукової конференції студентів, аспірантів і молодих учених (м. Київ, 30 травня 2025 р.)* (с. 252–257). Київ: НаУКМА. 8. **Русанівський**, В. М. (2004). Українська мова: Енциклопедія. К.: Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана. 9. **Янчура,** Д. (2018). Функційне навантаження онімів та проблема становлення метамови літературної ономастики. *Лінгвістичні дослідження, 47,* 108–112. 10. **Rzetelska-Feleszko**, E. & **Cieślikowa**, A. (2002–2003). *Słowiańska onomastyka. Encyklopedia*. (T. 1–2). Warzawa; Kraków: Wyd-wo Naukowe Warszawskie.

REFERENCES

1. **Buchko**, D. H., & Tkachova, N. V. (2012). *Slovnyk ukrainskoi onomastychnoi terminolohii [Dictionary of Ukrainian onomastic terminology].* Kharkiv: Ranok – NT [in Ukrainian]. 2. **Dvorianchykova**, S. Ye. (2020). Onimnyi prostir komedii rezhysera A. Lukicha «Moi dumky tykhi» (2019 r.) [Onymic space of the comedy «My thoughts are silent» filmed by director A. Lukich (2019)]. *Visnyk Zaporizkoho natsionalnoho universytetu. Filolohichni nauky – Bulletin of Zaporizhzhia National University. Philological Sciences, 1(I),* 50–55 [in Ukrainian]. 3. **Karpenko**, O. Yu. (2000). Pro literaturnu onomastyku ta yii funktsionalne navantazhennia [About literary onomastics and its functional load]. *Zapysky z onomastyky – Notes on Onomastics, 4,* 68–74 [in Ukrainian]. 4. **Karpenko**, Yu. O., & **Melnyk**, M. R. (2004). *Literaturna onomastyka Liny Kostenko*: monohr. Odesa: Astroprynt [in Ukrainian]. 5. **Luchyk**, V. V. (2014). *Etymolohichnyi slovnyk toponimiv Ukrainy [Etymological dictionary of toponyms of Ukraine]*. Kyiv: VTs «Akademiia» [in Ukrainian]. 6. **Myslavskyi**, V. N. (2024). *Zakhidnyi kinematohraf. Kontseptualno-terminolohichnyi slovnyk [Western cinematography. Conceptual and terminological dictionary]*. Kharkiv:

TOV Vydavnytstvo «Tochka» [in Ukrainian]. 7. **Potarzhevska**, O. M. (2025). Onimnyi prostir amerykanskoi kinematohrafii pro rosiisko-ukrainsku viinu [Onymic space American cinematography about Russian-Ukrainian war]. *Movnyi prostir suchasnoho svitu: tezy dopovidei IX Vseukrainskoi naukovoi konferentsii studentiv, aspirantiv i molodykh uchenykh (m. Kyiv, 30 travnia 2025 r.) – The Linguistic Space of the Modern World: Abstracts of the Presentations at the 9th All-Ukrainian Scientific Conference of Students, Postgraduate Students, and Young Scholars (Kyiv, May 30, 2025)* (s. 252–257). Kyiv: NaUKMA [in Ukrainian]. 8. **Rusanivskyi**, V. M. (2004). *Ukrainska mova: Entsyklopediia [Ukrainian language: encyclopedia].* K.: Vyd-vo «Ukrainska entsyklopediia» im. M. P. Bazhana [in Ukrainian]. 9. **Yanchura**, D. (2018). Funktsiine navantazhennia onimiv ta problema stanovlennia metamovy literaturnoi onomastyky [The functional load of onyms and the problem of the formation of the metalanguage of literary onomastics]. *Linhvistychni doslidzhennia – Linguistic Research, 47,* 108–112. 10. **Rzetelska-Feleszko**, E. & **Cieślikowa**, A. (2002–2003). *Słowiańska onomastyka. Encyklopedia [Slavic Onomastics. An Encyclopedia.].* (T. 1–2). Warzawa; Kraków: Wyd-wo Naukowe Warszawskie.

Потаржевська Олеся Миколаївна – аспірантка, старша викладачка кафедри загального і слов'янського мовознавства, Національний університет «Києво-Могилянська академія», вул. Григорія Сковороди, 2, м. Київ, 04070, Україна

E-mail: o.potarzhevska@ukma.edu.ua

http://orcid.org/0009-0005-9540-0537

Potarzhevska, Olesia – PhD student, senior lecturer at the Department of General and Slavic Linguistics, National University of Kyiv-Mohyla Academy, 2 Hryhorii Skovoroda Street, Kyiv, 04070, Ukraine.

Дата першого надходження статті до видання – 01 вересня 2026 р.
Дата прийняття статті до друку після рецензування – 10 жовтня 2026 р.
Дата публікації статті у виданні – 20 листопада 2026 р.

CITATION

ДСТУ 8302:2015: Потаржевська О. М. Український онімний простір американських фільмів про російсько-українську війну (функційний аспект). Лінгвістичні дослідження: зб. наук. пр. Харків. нац. пед. ун-ту імені Г. С. Сковороди / гол. ред. Н. В. Піддубна. Харків, 2026. Вип. 65. С. 69–78. DOI: https://doi.org/10.34142/23127546.2026.65.06

APA: Потаржевська, О. М. (2026). Український онімний простір американських фільмів про російсько-українську війну (функційний аспект). *Лінгвістичні дослідження, 65,* 69–78, DOI: https://doi.org/10.34142/23127546.2026.65.06